زانکۆی هەڵبجە

کۆلێژی زانستە مرۆڤایەتیەکان

بەشی جوگرافیا

قۆناغی دووەم

تۆپۆ گرافیایی کیشوه ری ئاسیا

ئاماده کردنی

محمد عبدالفتاح

بە رزونزمی کیشۆری ئاسیا

ڕووی زەوی کیشوەری ئاسیا ڕوڵەتێکی جیاواز و جۆراوجۆری لێ دەردەکەوێت ئەمەش دەگەڕێتەوە بە فراوانی ڕووبەرەکەی لەلایەک و مێژووی جیلۆجی کۆن لەلایەکی ترەوە، چەند زنجیرە چیایەکی لێ جیادەبێتەوە، وەکو زنجیرە چیایە چەماوەییەکان و کێوو پارچە تاوێری کۆن وەکو نیمچە دوورگەی عەرەبی و بانی (دکن) و پارچەکانی تر لە سیبریا (باکووری ئاسیا).

زنجیرە چیاکان

چەند زنجیرە چیایەکی چەماوە کیشوەری ئاسیا لە گرێی چیاکان جیادەکەنەوەو بانەچەماوەییەکان چەماوەی نوێ دەکەنە نێوان خۆیانەوە، گرێی ئەرمینیا لە ڕۆژهەڵاتی تورکیا و زنجیرە چیای (بۆنتسی) لێ جیادەبێتەوە بەرەو ڕۆژاوا درێژ دەبێتەوە بە درێژایی دەریای ڕەش لە باکووری تورکیا، و زنجیرە چیاکانی (گورۆس) بە درێژایی کەنارەکانی دەریای ناوەڕاست درێژ دەبنەوە لە باشووری تورکیا چیاکانی عێراق و شامی لێ جیا دەبنەوە.

3_بانی ئەنادۆڵ کە دەکەوێتە نێوان هەردوو زنجیرەکەوە، زنجیرەی چیاکانی (یۆرزش) لێی جیادەبێتەوە بەرەو ڕۆژهەڵات، هەروەها چیاکانی (هیندکۆش) لە گرێی ئەرمینا جیادەبێتەوە.

4_ زنجیرە چیاکانی (قەوقاز) لە باکووری هاوتەریبێتی، بەڵام زنجیرە چیاکانی (زاگرۆس، کوردستان) لە ڕۆژئاواو لە باشوور دادرێژدەبنەوە و بانی ئێران دەکەوێتە نێوانیان و ئەم زنجیرە چیایانە بە گشتی لە باکووری ڕۆژئاوای و باشووری دا بەیەک دەگەن.

5_.گرێی (بامیر) زۆر جار پێی دەگوترێت (یّقف العالم) کە بەرزاییيەکەی (١٢،٠٠٠ پێیە) لە ڕۆژھەڵاتی گرێکە (١٤) زنجیرە چیای سەرەکی لێ جیادەبێتەوە وەکو (ھیمالایە، کراکۆرم، کۆنلی، تاین، ... ھتد) لە باکوورەوە درێژ دەبێتەوە و سنووری دەرەوەی بانی) تبت (ی بەناوبانگ پێک دەھێنێت.

6_لە ڕۆژهەڵاتی بانی (تبت) گرێی چیای سێیەم دەردەکەوێت لەو شوێنەوە کە چیاکانی (هیمالایە و کۆنلن) لێ نزیک دەبێتەوە، و چەند بەشێک لە چیاکانی (هیمالایە) بەرەو باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا درێژ دەبێتەوە لە دوورگەکانی هیندی ڕۆژهەڵات دا دەبینرێت و بەشێکی تری بەرەو ڕۆژهەڵات درێژ دەبنەوە و بەشێکی تری لە باشووری یین دەبینرێت، و بەرەو باکووری ڕۆژهەڵات درێژ دەبنەوە

سەرچاوەکان

National Geographic Family Reference Atlas of the World/page 264

The Sovereign state "People's Republic of China" is commonly known as simply "China", which is subsumed by the China. Figures given are for mainland China only, and do not include Hong Kong, Macau and Taiwan.

سوپاس بۆگوێگرتن تان